

Sant Corneli i Sant Cebrià de Castellserà

El nom i terme de Castellserà

El topònim *Castellserà*, situat al municipi de l'Espunyola, és poc conegut al Berguedà, llevat dels habitants de *peu de roques* que són els qui realment reben aquest renom, i no la resta d'habitants de l'Espunyola. Segons l'historiador Andreu Galera el nom de *Castellserà* surt esmentat per primera vegada el 1319, i una altra vegada el 1375 dins la relació de castells vinculats al títol vescomtal i comtal de Cardona(1). El sector de Castellserà o de Gineva comprenia el castell, una trentena de cases i l'església de Sant Nicolau i Sant Cebrià, sufragània del Cint, avui sota el patronatge dels Sants Metges, Cosme i Damià.

Historiadors i arqueòlegs apunten que el monestir de Sant Salvador de Mata no era dalt al cim, sinó a baix, a peu de roques, al lloc on hi havia l'antiga església suara esmentada.

El terme territorial de Sant Nicolau i Sant Cebrià de Castellserà era el següent: a l'est fronterajava amb el terme d'Avià, a través de la riera de Clarà i les cases de Palau, Porxos, Quer de Sant Nicolau i Serra del Pla; al sud, amb l'Espunyola, mitjançant el camí de Cardona a Berga i els masos de la Pobla, Casanova i Casafont; a l'oest amb el Cint mitjançant el Salt del Colom i els masos Reixachs i Picons; i al nord, amb Capolat a través dels cingles de Sant Salvador, la casa i les terres del mateix nom i el mas de Torneula (2).

Segons el llibre del Compliment Pasqual del 1945-48, conservat a l'arxiu de la parròquia del Cint, les cases que formaven part de la sufragània eren les següents: El Vilar (antigament Vilar Jussà), les Cots i masoveria, Macià (antigament, Corominas i Calvet), Marçalet, Salt del

Restes del que fou, possiblement, el castell de Castellserà.

FOTO R. VILADES

Colom (atigament, Bernadas), Puigventós, Paraire, Miquelet (abans Maciana i Miqueleta), Ballet, Pinsa (antigament, Fabregó), Colilles i masoveria, Garça, Mestre, Sastre Costa, Planes i masoveria, Simon, Rotllant, Tossalet de les Forques (abans Tossal del Porra), Griva, Pauet, el Castell (abans Sant Nicolau), el Viló (ara, en ruïnes i abans anomenat Casafont).

L'objectiu d'aquest article no és pas el d'aportar noves dades sobre la possibilitat que aquesta església fos la de Sant Salvador de Mata, ja que no tenim ni els documents ni les dades necessàries per dir-hi quelcom. Només volem donar a conèixer el deteriorament de l'antiga església de St. Cebrià i la

polèmica construcció de la nova capella dels Sants Metges, a l'últim terç del segle XIX.

L'església antiga

Les restes d'aquesta església es troben al cim d'un turonet a uns cinc-cents metres al nord de cal Marçalet, un tros més amunt de can Cots. En aquest turó s'hi observen algunes filades de pedra, al ras de terra i de forma rectangular, que, sens dubte, pertanyen a dita esglesiola, ja que al seu redós s'hi han trobat restes d'ossos pertanyents a l'antic cementiri, i també ceràmica grisa dels forns de Casa en Ponç, dels segles XII-XIII.

La notícia més antiga que tenim, fins ara, de l'església de Sant Cebrià de Castellserà es troba en el testament de Mateu Calvet, redactat el 13 de novembre de 1513. Es tracta de l'amo de la casa Calvet (Macià), davant per davant de l'església moderna dels Sants Metges.

En el testament deixa un sou a les esglésies de St. Serni del Cint, de Sta. Maria dels Torrents, de Sta. Margarida del Mercadal i de St. Cebrià de Castellserà, a l'ensems que diu que vol ser enterrat en aquesta església. El notari és el vicari del Cint, Antoni Fontcalda, que actua en nom del rector (3).

El 1682, Jaume Corominas, del mas Calvet (Macià), confessa, reconeix i capbreva, davant notari, que *"és vassall en tota jurisdicció civil y criminal, mer i mixt imperi, dels Ducs de Cardona [...] i que té i posseïx en lo dit terme del castell del Cint i Capolat, la casa, mas y heretat de Calvet, vuy Corominas, habitat i afocat, y lo capmas Calvets, deshabitat i rònech, amb totes ses terres, honors y possessions [...] que se componen de diferents peces de terra"*. A continuació es descriuen les 9 peces de terra que sumen un total de 94 jornals i mig. Dit Corominas ha de pagar els delmes de tots els fruits: blat, ordi, mill, civada, espelta, verema, oli, cànem i altres, així com delme de carnalatges. Aquests delmes s'havien de dividir entre el Duc de cardona i el rector del Cint (4). Com sol passar en altres llocs qui s'emportava la part més grossa era el noble, mentre que al rector li tocaven les engrunes.

El 1730, la finca de can Calvet, amb masos i capmasos, havia passat a ser-ne usufructuària, la viuda de Jaume Corominas, Maria Àngela Corominas. Aquesta senyora la va vendre a carta de gràcia a la Comunitat de Preveres de Berga, a través del Dr. Pau Rodon, en altre temps rector de Capolat, a fi de dotar unes fundacions que s'havien d'establert a l'església de Sta. Eulàlia.

Si ens hem entretingut un xic a donar a conèixer notícies de la casa Calvet, és perquè al costat d'aquesta casa hi ha les ruïnes que possiblement pertanyen al que havia estat el castell de Castellserà, i perquè la nova església dels Sants Metges es va construir al davant mateix de dit castell i dita casa.

Deixem el mas Calvet i passem a detallar què ens diuen de l'antiga església les Actes de les Visites Pastorals dels segles XVII-XVIII.

En aquestes actes, l'església de Castellserà, sufragània del Cint, surt esmentada, indistintament, amb els noms de St. Nicolau i St. Cebrià, i dels Sants Metges. La primera notícia la trobem en l'acta de 1673, quan el visitador mana als obrers del Cint, dels Torrents i dels Sants Metges que donin comptes, ja que fa molts anys que han recollit les

Talles de fusta amb les imatges dels Sants Metges. FOTO R. VILADES

almoines destinades a les esmentades esglésies, però no consta ni allò que han recaptat ni el que han gastat. Una vintena d'anys més tard, el 1695, es torna a reclamar els deutes als feligresos de les mateixes esglésies, i se'ls dona de temps fins a la pròxima festivitat de St. Miquel de setembre per pagar-los, sota pena de 10 lliures. Aquests deutes cal pensar que feien referència als delmes i les primícies...

Les actes també fan constar el mal estat de l'església i es commina els fidels a arranjar-la o a fer-ne una de nova. Aquesta ordre l'hem trobada en quatre ocasions, si bé és possible que, atès el llarg espai de temps que hi ha entre la primera data i l'última –gairebé dos-cents anys–, els visitadors se'n fessin ressò més sovint.

La primera data documentada és del 1676. El visitador mana als obrers de la sufragània de Sant Corneli i Sant Cebrià de Castellserà, que dintre dos mesos comencin l'obra d'adobar el campanar i acabar-la com més aviat millor, sota pena de 10 lliures o excomunió.

El 1695, el visitador mana que tots els qui deuen diners a l'església parroquial i a les dels Sants Metges de Castellserà i de Sta. Maria dels Torrents, tenen temps fins el dia de St. Miquel de setembre pròxim vinent per satisfer els seus deutes, sota pena de 10 lliures. Aquests deutes cal pensar que feien referència als delmes i primícies...

Una altra vegada, el 1758, el visitador fa referència al mal estat de l'església de Castellserà, i ho deixa escrit amb

aquestes paraules: *"Per quant la Iglesia de St. Corneli i St. Cebrià se encontra en mallissim estat y necessita de prompte reparo, peraque no acabia de arruinar-se, manam al obrer de dita Iglesia que quan antes la fassia reparar y compondrer, perque no posantla prestament amb la deguda seguretat y decencia prohibirem la celebració del St. Sacrifici en ella"*.

El 1781, és el mateix bisbe de Solsona, Fra Rafael Lasala, ordena als feligresos de Castellserà que presentin un plànol de l'estat actual de l'església, amb la part que vulguin afegir-hi per engrandir-la, però que no consentirà de cap manera que facin un disbarat.

Per últim, el 1812, el visitador escriu: *"Informats de que la capella dels Sants Metges amenaça ruina ab perill de danyar als assistents en ella, manam que dels fondos existents, y dels materials pervinguts i limones que dels devots se podian esperar, ab la brevetat possible se restare perfectament o se emprenga edificarla de nou, obtinguda del Superior la corresponent llicencia"* (5). Mana al rector que dintre sis mesos es posi en execució aquesta obra, del contrari se suspendran els oficis en dita església. En aquesta ocasió queda clar que el visitador no es va acostar a l'església per fer-hi el degut reconeixement, cosa que els feligresos retrauran més endavant al rector del Cint.

Dues constatacions: Ja en ple segle XVII, aquesta capella s'anomena indistintament amb els noms de Sant Corneli i Sant Cebrià, i amb el dels Sants Metges. Semblaria que no cal pensar en un canvi de patronatge, ja que les actes ho farien constar, sinó que més aviat foren els fidels els qui van introduir la devoció envers aquests sants, que, pel fet de ser metges, s'hi devien adreçar quan les malalties assotaven la població. Precisament es venerava en aquesta església una preciosa imatge de Sant Cosme i Sant Damià –avui a l'església de l'Espunyola– i que correspon a una talla del segle XVII. Si, segons els arqueòlegs i historiadors, l'església de Sant Salvador és la mateixa que la de Castellserà, hauria passat d'aquesta primera advocació a la de sants Nicolau i Cebrià, per acabar amb el patronatge dels Sants Metges. No és un fet inversemblant, però tampoc habitual.

La segona constatació és que aquesta església es trobava en unes condicions pèssimes d'estabilitat, almenys, a partir de 1676. Les amenaces, per part del visitador i del mateix bisbe, de tancar l'església si no s'arranjava, devien

quedar en paper moll, perquè enlloc no hem trobat que es clausurés per aquest motiu. És més lògic de pensar que s'hi feien les mínimes obres perquè no s'esfondrés, però el problema es va allargar durant dos-cents anys. Si el 1676, el campanar amenaçava ruïna i l'estructura de l'edifici no era sòlid, ens podem imaginar en quin estat es trobava a mitjan segle XIX.

Un nou document

A part de les actes de les Visites Pastorals, un document de quatre pàgines, redactat pel rector del Cint –no està signat–, possiblement, a primàries dels anys 60 del segle XIX ens demostra que si l'obra d'arranjar l'església o fer-ne una de nova no tirava endavant era per les desavinences dels veïns, ja que cada vegada que en parlaven s'acabava deixant el problema per resoldre, i així anaven passant els anys.

Aquest escrit va dirigit als rectors de l'Espunyola que el succeeixin en el càrrec, a fi d'explicar-los de primera mà la llarga història que va tenir lloc abans no es van decidir de fer l'església nova. Com que és un text força llarg, i en alguns casos difícils d'entendre, perquè hi ha parts esborrades i alguna que altra part perduda, farem un resum de les parts més interessants.

Primerament, el mossèn fa constar que de temps immemorial es guarden els diners per fer l'església i que es van dipositar en mans del rector, Ramon Tor, a mitjan segle XII. Un altre rector, Mon. Joan Balins la va regir durant 39 anys, i a causa dels intents d'emprendre l'obra fou calumniat llargament. El següent, Mon. Josep Mas, d'Avià, que l'administrà durant molts anys, va fer tot el que va poder, però no va aconseguir res. Així com aquest rector va treballar de valent, el seu successor, Mon. Ursici Santalàcia que va entrar de rector el 1786, no va fer gran cosa per trobar solucions. El seguí en el rectorat Josep Pagerols, fill d'Avià, el 1806. Féu tots els esforços possibles per edificar la nova església en un lloc més adient, però de nou hi hagué una lluita entre els dos propietaris que havien de donar la fusta.

El 1812, en la missa major del diumenge, el vicari, Josep Pujol es dirigí als fidels amb aquestes paraules: “De part del rector, Mon. Josep Pagerols, us comunico que, avui, a les tres de la tarda, vol tenir una trobada amb tots els propietaris de la sufragània. En un principi pensava

L'església dels Sants Metges

FOTO R. VILADES

fer-vos anar a la rectoria del Cint, però atès que alguns haurien de fer una llarga caminada, es farà a l'era del mas burilles, a la mateixa hora. Una vegada allà se us anunciarà el motiu d'aquesta reunió”.

A les tres de la tarda, Mn. Joan Pagrols i Josep Pujols, vicaris i nebots del rector, acudiren a la dita era, i excusaren l'absència del rector, ja que la malaltia no li permetia ser-hi. Alguns, per por que el rector els demanés el blat de la rectoria, no hi varen anar.

Davant de tots, els vicaris parlaren així: “L'església i el santuari del Miracle han estat expoliats pel Rei, i, per tant, el rector pensa que pot passar el mateix amb els diners dels Sants Metges.

- Què s'ha de fer?

Tots respongueren a una veu:

- No hi hauria res pitjor.

Els vicaris els digueren que ja era hora de construir l'església.

Tots, sense cap discrepància van respondre:

- Hi estem d'acord. Però com ho farem?

Els vicaris els digueren que era el poble que l'havia de construir amb el seu treball voluntari. I que l'arquitecte que triïn posi mans a l'obra. Elegiu un o dos homes de bona reputació i els posarem al davant de l'obra”. Foren elegits Joan Reig i Climent Sobrevies.

Es discutí aferrissadament si s'havia d'edificar al mateix lloc de la vella o calia buscar un altre indret més adient.

Finalment, s'escollí el tossalet de Castellserà. Els vicaris i els qui eren a la reunió quedaren admirats i tothom pronunciava les paraules “Gràcies a Déu”.

El dia següent anaren a veure el rector, el qual els prometé cent lliures de moneda barcelonesa, i cada vicari 30 de la seva part. Joan Reig, amo del mas Planes, el treball de pedra; Joan Canudas i Puig, de Capolat, la fusta necessària; l'arquitecte els semblà bé que fos el “Tafetà” de St. Llorenç de Morunys. Els elegits hi tiraren coces i els semblà millor l'arquitecte Capitonner de Caseres. L'església havia de ser semblant a la dels Torrents, i valia unes 800 lliures fins al sostre. No s'avingueren sobre el preu, cosa que van ocultar al rector, però quan se n'assabentà exclamà a la presència dels elegits: -“escapeu-vos orelles meves”; i durant un temps féu el sord als delegats.

Passat un temps, els delegats volgueren prometre a l'arquitecte el preu que els havia sol·licitat, però aleshores els respongué que no podia. Si de bon començament el preu us hagués agradat, hauria començat l'obra de seguida, però ara no puc.

El rector i els vicaris pressionaven els elegits perquè comencessin de seguida, ja que hi havia el perill que si es retardava no es faria.

Quan el poble es reuní a la casa rectoral, així havia parlat el vicari, Josep Pujol: “S'acaba el temps i vosaltres quasi no heu fet res, sinó anar d'ací d'allà; per això hi ha perversió en el poble i s'ha de fer saber al Vicari General. Per tant, jo, de bona gana, començaré a caminar per veure'l,

mentre un dels vostres em passi al davant". I així ho feren.

El Vicari General els digué que ja faria el decret de construcció de l'església d'acord amb el decret del Visitador.

Mentrestant es va posar malalt el rector, i fou elegit ecònom el seu nebot, Mn. Josep Pujols, el qual, el quatre de juliol (suposem, de 1812), es dirigí als elegits i els digué:

- "Vosaltres res no heu fet, per tant, mentre que jo per vosaltres estigui exposat en perill, us dic per últim que faré l'església". I digueren que els plavia. El susdit Reig volia en gran manera que es construís de nou. El sis del mateix mes l'arquitecte ja hi treballava... Cosa digna d'admirar! Tothom hi treballà amb afany sense cap queixa. Només discutien si cobrarien cada cap de setmana o al final de l'obra.

Aquí ens queda penjat el tema, però cal entendre que una vegada més, l'obra, tot i estar començada, no reeixí, perquè no és fins el 1866 que el Bisbat de Solsona dóna permís per construir l'església.

És el Dr. Ramon Pallerola, substitut del Vicari Capitulat de Solsona, que dóna el permís corresponent per edificar la nova església: "Por cuanto, por parte de D. Martín Reig, José Bover, José Badía y José Sobrevias, propietarios y vecinos de la parroquia de Cint de ésta nuestra diócesis, se nos ha hecho relaciones diciendo que, sobre el mal estado en que se halla la capilla pública que con el nombre de S. Cornelio de Castellserá sirve de aneja a la predicha parroquia, e incapacidad de contener todas las personas que allí asisten para oír missa, está sita en el confin más lejano de la misma, con poca comodidad, por consiguiente, para el R. cura y feligreses; y pedido en su visita el correspondiente permiso para la edificación de otra nueva en lu-

gar donde queden obviados los inconvenientes expuestos: Y por Nos, visto y considerándonos por diligencias que hemos tenido por conveniente practicar, que en la actualidad no se sigue daño ni perjuicio alguno, sino mucha utilidad y provecho a los vecinos de la referida parroquia y decoro al culto divino de conceder el permiso que se solicita. Por la presente, pues, venimos en conceder a los mencionados vecinos la gracia

que solicitan de construir a sus expensas una capilla pública y en un lugar cómodo para el párroco y feligreses, que servirá de aneja en lugar de la actualmente conocida con el nombre de Castellserá, debiendo en todo tiempo entender que ésta nuestra licencia es sin perjuicio de lo determinado en el nuevo arreglo de parroquias que según el Concordato de 1851, ha de tener lugar.

Dado en Solsona, a los 14 días del mes de julio de 1866.

Signen: Ramon Pallerola, substitut del Vicari Capitulat, i del Cancellier General del Bisbat, Joan Marbà" (6).

Tampoc no sabem quin rector hi havia el 1866; en canvi tenim constància del vicari que hi havia el 1863, que es deia Ramon Noguera Fàbregas. Tampoc no podem assegurar que tres anys després encara hi fos.

Fins aquí hem relatat el que hem trobat en la poca documentació que ens ha arribat, però com a mínim, hem procurat d'historiar un lloc, un nom i una església, el nom dels quals ben poca gent del Berguedà en coneixia l'existència, començant per nosaltres mateixos.

Per acabar d'arrodonir aquest article, no us oblideu de llegir les memòries de guerra de Mn. Anselm Coll, rector de l'Espunyola, publicades en aquest mateix núm. pg., on explica com era l'interior de la capella dels Sants Metges, Cosme i Damià.

Notes

- (1) GALERA i PEDROSA, Andreu, Estudi inèdit del municipi de Capolat, pg. 28
- (2) GALERA i PEDROSA, A. obre citada, pg. 29
- (3) ARXIU PARROQUIAL DE BERGA. Actes del mas Calvet (a) Corominas, de Sant Cebrià de Castellserà.
- (4) ARXIU PARROQUIAL DE BERGA. Actes del mas Calvet (a) Corominas, de Sant Cebrià de Castellserà.
- (5) ARXIU DIOCESÀ DE SOLSONA. Actes del Cint v

Ramon Viladés i Llorens

MUSEU DEL CIMENT ASLAND DE CASTELLAR DE N'HUG

MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Paratge del Clot del Moro, s/n
08696 Castellar de n'Hug
Tel. 93 825 70 37
Fax. 93 825 70 66
a/e: museuciment@mnactec.com
www.mnactec.com
www.castellar.diba.es
www.bergueda.com/m_ciment

Carrer Major - Berga

Ampliem el nostre servei

Luigi

FOTO

Area Comercial del Canal - Berga